

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ

Грудзур О.М., кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінального права НАВС,
Волковська А.С., слухач магістратури НАВС

Суб'єктивна сторона складу злочину це внутрішня сторона, яка характеризує психічне ставлення особи до вчинюваного нею суспільно небезпечного діяння і до його наслідків (які настали або могли настати). При цьому, вина є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони, тоді як мотив, мета та емоційний стан – факультативними. Безумовно, всі вони одночасно характеризують внутрішнє ставлення особи до вчинюваного нею діяння, але значимими є тільки ті, які прямо вказані в диспозиції конкретної кримінально-правової норми або впливають з її змісту.

Вина при незаконному збагаченні може виражатися тільки в умисній формі. Чітке законодавче формулювання цього принципу є важливою гарантією дотримання законності в діяльності правоохоронних органів і свідчить про недопустимість об'єктивного ставлення у вину. Спираючись на це, можна визначити вину як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони злочину.

Переходячи до дослідження суб'єктивної сторони незаконного збагачення, слід зазначити, що суб'єктивна сторона злочину характеризується такими ознаками як вина, мотив, мета та емоційний стан. Такий висновок випливає із самої кримінально-правової норми, яка визначає одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак хабарництва як свідоме та бажане. Тому неможливо уявити собі незаконне збагачення, що вчиняється з необережності. Так, ст. 25 КК України виділяє два види необережності (злочинну самовпевненість або злочинну недбалість). В одному випадку особа хоча й передбачає суспільно небезпечні наслідки свого діяння, але легковажно розраховує на їх відвернення (злочинна самовпевненість), в іншому – особа не передбачає можливості настання таких наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити (злочинна недбалість). Однак, при незаконному збагаченні відбувається протилежне. Таким чином, об'єднується, що незаконне збагачення характеризується умисною формою вини. Більше того, бажання особи настання суспільно небезпечних наслідків свідчить не просто про умисну форму вини, а конкретизує, що тут має місце саме прямий умисел. Адже останній наявний, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його суспільно небезпечні наслідки та бажала їх настання (ст. 24 КК України).

Разом із тим, для детальнішого дослідження сутності прямого умислу як ознаки суб'єктивної сторони незаконного збагачення,

потрібно також розглянути його інтелектуальний та вольовий момент. Інтелектуальний момент прямого умислу характеризується усвідомленням суспільно небезпечного характеру власного діяння та передбаченні його суспільно небезпечних наслідків.

Проте, інтелектуальний момент прямого умислу повинен охоплювати також передбачення суспільно небезпечних наслідків незаконного збагачення. Утім, незаконне збагачення є злочином із формальним складом і момент його закінчення не пов'язується із моменту одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам. Тому виникає запитання: що слід вважати суспільно небезпечними наслідками незаконного збагачення? Однак, настання суспільно небезпечних наслідків в результаті одержання особою неправомірної вигоди у значному розмірі більшою мірою стосується випадків злочину із формальним складом. Наприклад, давання чи одержання хабара не обов'язково тягнуть за собою настання суспільно небезпечних наслідків. Вчинення цих діянь саме по собі ставить під загрозу об'єкт кримінально-правової охорони, незалежно від настання наслідків. Отже, суспільно небезпечні наслідки виходять за межі об'єктивної сторони незаконного збагачення, а згаданий етап як правило відсутній при незаконному збагаченні.

Під суспільно небезпечним наслідком незаконного збагачення, на наш погляд, необхідно розуміти саме вчинення особою одержання неправомірної вигоди у значному розмірі. При цьому, черговий раз зазначимо, що незаконне збагачення є злочином із формальним складом і вказані наслідки не охоплюються об'єктивною стороною складу злочину. Із викладеного випливає, що інтелектуальним моментом прямого умислу досліджуваного злочину охоплюється також передбачення можливості вчинення одержання неправомірної вигоди.

Характеризуючи вольовий момент прямого умислу, зазначимо, що він полягає в бажанні настання суспільно небезпечних наслідків злочину. У випадку отримання неправомірної вигоди суб'єкт однозначно бажає настання таких наслідків. Інше ставлення суб'єкта до наслідків свого діяння просто неможливе.

Поряд із цим, в науці кримінального права висловлюється інший підхід щодо визначення форми вини у злочинах із формальним складом. Аргументується він тим, що чинний КК України описує будь-яку форму вини через ставлення особи до наслідків, але у злочинах із формальним складом вони відсутні. Тому в таких злочинах пропонується визначати форму вини не в залежності від ставлення особи до наслідків, а в залежності від її ставлення до передбачених КК України ознак такого злочину. У зв'язку з цим, Р.В. Вереша стверджує, що у злочинах, закінчення яких не пов'язується із настанням певних наслідків, прямим є умисел, якщо суб'єкт усвідомлював суспільно небезпечний характер та передбачені КК

ознаки свого діяння (дії або бездіяльності) і бажав його вчинити. Важливо, що такий підхід не суперечить існуючим законодавчим позиціям щодо визначення форми вини, а лише конкретизує їх. Стосовно незаконного збагачення, то згаданий підхід тільки черговий раз підтверджує, що цей злочин може вчинятися виключно з прямим умислом.

Таким чином, форма вини при незаконному збагаченні характеризується виключно прямим умислом. Особа усвідомлює, що своїми діяннями створює нові обставини, під впливом яких особа може одержати неправомірну вигоду (усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння) та бажає їх вчинення.

ДІЛЬНИЧНИЙ ІНСПЕКТОР МІЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ

Корж Є.М., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем громадської безпеки ННІПФПМГБВВ НАВС

Відповідно до статті 7 ЗУ «Про міліцію» профілактичну функцію у тому числі виконує міліція громадської безпеки. Підрозділ міліції громадської безпеки в системі Міністерства внутрішніх справ України – служба дільничних інспекторів міліції. До основних завдань працівників служби дільничних інспекторів міліції віднесено проведення загальної та індивідуальної профілактичної роботи серед жителів адміністративної дільниці. Загальна профілактична робота – комплекс заходів, спрямованих на виявлення причин та умов, які призводять до скоєння правопорушень, їх усунення в межах своєї компетенції, проведення профілактично-роз'яснювальної роботи серед громадян.

Індивідуальна профілактична робота – комплекс заходів щодо конкретних осіб, схильних до вчинення правопорушень, та осіб, які перебувають на обліках в органах внутрішніх справ, з метою попередження вчинення ними злочинів та інших правопорушень частини 7, 9 підпункту 1.6 «Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України» (далі — Положення).

Профілактичний облік – комплекс заходів щодо запобігання, попередження, фіксації та припинення протиправних дій, а також взяття на облік та накопичення відомостей щодо категорії осіб, які проживають на адміністративній дільниці та підлягають контролю з боку дільничного інспектора міліції. Профілактичний обхід адміністративної дільниці – форма загальної профілактичної роботи дільничного інспектора міліції, яка поєднує відвідування установ, організацій, підприємств, помешкань громадян, осіб, які перебувають на профілактичних обліках в органах внутрішніх справ, установлення